

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Ekologická etika - biocentrismus Paula Taylora

Šárka Urbanová

Plzeň 2013

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Humanistika

Bakalářská práce

Ekologická etika - biocentrismus Paula Taylora

Šárka Urbanová

Vedoucí práce:

Mgr. Miloš Kratochvíl, Ph.D.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2013

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedení pramenů a literatury.

Plzeň, srpen 2013

.....

Poděkování

Děkuji vedoucímu mé bakalářské práce, panu Mgr. Miloši Kratochvílovi, Ph.D., za metodické vedení práce, cenné rady, připomínky a věnovaný čas.

Obsah

1	ÚVOD	1
2	EKOLOGICKÁ ETIKA.....	2
2.1	Pojem etika	2
2.2	Koncept ekologické etiky	4
2.3	Klasifikace ekologické etiky.....	5
2.4	Postoje ekologické etiky	8
2.4.1	Antropocentrická etika	8
2.4.2	Ekocentrická etika	10
2.4.3	Teocentrická etika	12
3	BIOCENTRICKÁ ETIKA.....	15
3.1	Biocentrismus Alberta Schweitzera	15
3.2	Biocentrismus Paula Taylora.....	18
3.2.1	Tradiční a ekologická etika z pohledu Paula Taylora	19
3.2.2	Taylorův koncept dobra	22
3.2.3	Hodnota o sobě	23
3.2.4	Práva zvířat a rostlin podle Paula Taylora	29
3.2.5	Harmonie mezi lidskou civilizací a přírodou.....	33
3.3	Srovnání Schweitzerova a Taylora biocentrického konceptu	34
4	ZÁVĚR	37
5	SEZNAM LITERATURY	39

6 RESUMÉ	41
-----------------------	-----------

1 ÚVOD

Ekologická etika vznikla jako reakce na ekologickou krizi. Ta poukazuje na nutnost změny dosavadního systému, který dnes sice zatím funguje, avšak do budoucna nemůže zajistit trvalou udržitelnost života. Kromě jakési rady, jak žít dobrý život, je ekologickou etikou také budován základ pro odůvodnění toho, proč ochraňovat přírodu a je také poukázáno na fakt, že i morální vztah je spojen s humanitou.

V této práci bude popsána klasifikace ekologické etiky, dále budou vyjmenovány a popsány čtyři dominantní postoje tohoto etického odvětví - antropocentrismus, ekocentrismus, teocentrismus a biocentrismus - spolu s jejich koncepcemi a představiteli.

Největší pozornost bude věnována biocentrickému postoji ekologické etiky, jehož vykreslení bude provedeno pomocí biocentrických koncepcí Alberta Schweitzera a Paula Taylora.

Cílem této práce je představení principů a závěrů Taylorovy morální filosofie, popsání konceptu jeho biocentrismu, zobrazení Taylorových názorů na tradiční a ekologickou etiku, uvedení Taylorova konceptu dobra a hodnoty o sobě, dále zachycení jeho názorů ohledně práv rostlin a zvířat a nastínění toho, co si Taylor představuje pod pojmem harmonie mezi lidskou civilizací a přírodou.

Tato problematika bude zkoumána na základě prostudování odborné literatury, jež se k tomuto tématu vztahuje, přičemž největší pozornost bude věnována dílu samotného autora, knize *Respect for Nature, A Theory of Environmental Ethics*¹, v níž Taylor shrnuje svá přesvědčení týkající se postoje úcty k životu.

¹ Taylor, P. W., *Respect for Nature, A Theory of Environmental Ethics*, Princeton University Press, 2011.

2 EKOLOGICKÁ ETIKA

2.1 Pojem etika

Pokud se pídíme po původu samotného slova *etika*, zjistíme, že jakožto kritická filosofická analýza morálky je etika podobně stará filosofická disciplína jako filosofie sama. Od počátku tedy můžeme hovořit o jejích společných znacích s filosofií, jako jsou například antropocentrická orientace, spekulativnost, útěšnost nebo abstraktnost. V Evropě je vznik etiky přisuzován starému Řecku a mezi její všeobecně známé protagonisty patří sofisté, Sokrates, Platón, Aristoteles a stoikové. Z novověkých autorů, kteří byli pro etiku zásadní, lze uvést např. Immanuela Kanta nebo Adama Smithe.²

Hledáme-li význam slova etika, dojdeme k tomu, že představuje soubor zásad a pravidel, který člověku naznačuje, jaké chování je a není vhodné ve společném soužití s druhými. Důležité je zde vyzdvihnout, že jde skutečně pouze o to, jak by člověk *měl* jednat směrem k druhému, ne o to, jak ve skutečnosti jedná. Člověk si totiž bohužel může dělat téměř cokoliv. Vědami, které se tímto zabývají, tedy konstatují, že něco je, ne, co by mělo být, jsou např. sociologie a antropologie.

Průběh staletí vedl člověka k pochopení, že ne všechno, co udělá, má kladné výsledky. Bylo stále nutnější zamýšlet se nad tím, jaké jednání vede k co nejpříznivějším důsledkům. Zvyky a tradice sice z části v rozhodování napovídají, avšak existují situace, v nichž musí člověk dospět sám k určitému závěru, což není jednoduché, neboť jednat můžeme různě (můžeme si například vybrat, zda se zničíme, zda uděláme z života boj proti všem proti všem, nebo zda naopak přispějeme k vytvoření podmínek pro klidné soužití), ale důležité je, jak jednat budeme, protože odpovědnost na naše činy bude ležet pouze na nás.

² Šmajš, J., Binka, B., Rolný, I., *Etika, ekonomika, příroda*, Grada Publishing, a.s., 2012, s. 14.

Etiku lze tedy chápat návod optimálního obcování v lidském společenství, jako vodítko směřující nás k takovému jednání, u něž je pravděpodobné, že jeho výsledek bude příznivý.³

Zásadní otázky, jak k etice přistupovat, zformulovala ve své knize Marie Skýbová. Rozdělila jakési vstupní brány k úvahám o tom, co je dobré a zlé. První brána, jež byla nejrozšířenější v antice, je etika ctnosti. Pojednává o tom, co je to dobrý lidský život, jak jedná dobrý člověk a také jakých kvalit můžeme jako lidé dosáhnout.

Druhá brána obsahuje otázku co mám konat, přičemž odpovědi na ni zpravidla nejvíce odpovídají nejrozšířenějším představám o etice. Kromě toho, že plní funkci orientační a směřuje nás k tomu, abychom jednali správně, může být také chápána jako jakýsi nátlakový systém. Tato podoba etiky se může také stát podkladem pro právní a politickou praxi.

Třetí brána se ptá na otázky, o co mám usilovat a čemu dát přednost. Pátráme po nejvyšší hodnotě, neboť hodnoty jsou tím, co má být, co se máme snažit uskutečňovat a také to, co vytváří povinnost.⁴

Čemu vlastně připisovat vznik etiky? Pohledů se postupem času formulovalo několik. Lidé ji zpočátku tradičně připisovali Bohu, neboť panovalo přesvědčení o tom, že Bůh je spravedlivý a dobrý, a proto chce, aby lidé spolu obcovali v rovnováze a klidu a jistě by stanovil taková pravidla pro obcování, která by vedla k vytvoření optimálního životního prostředí. Tento názor lze považovat za oprávněný například i z toho důvodu, že boží přikázání korespondují s pravidly obecné etiky, jako např. „Cti otce svého i matku svou“.⁵

³ Kohák, E., *Zelená svatozář, kapitoly z ekologické etiky*, Praha, 2000, s. 15-16.

⁴ Skýbová, M., *Etika a příroda, proč brát morální ohledy na přírodu?*, Pavel Mervart, 2011, s. 23-24.

⁵ Kohák, E., *Zelená svatozář, kapitoly z ekologické etiky*, Praha, 2000, s. 15-16.

Osvícenský pohled byl poněkud jiný. Osvícenci nejen že odmítali církve se všemi jejími naukami, odmítali také jakékoli nadpřirozené víry, neboť tyto odporují svobodě zdravého rozumu. Deismus tento postoj doplňuje ještě tím, že Bůh svět jako takový sice stvořil, ale dále se o něj nestará. Není tedy možné, aby jakýkoli na světě vytvořený řád měl Boží původ.⁶ Shrnutím těchto zásadních postojů můžeme říci, že etiku lze vysvětlit jednak jako morální zákon v praxi, jednak také jako soubor pravidel úspěšného obcování člověka s člověkem, a můžeme také říci, že se v ní odráží boží vůle pro boží stvoření.

2.2 Koncept ekologické etiky

Environmentální etika se zabývá morálními vztahy, které existují mezi lidmi a světem přírody. Etické zásady, kterými se tyto vztahy řídí, určují naše povinnosti a odpovědnosti vůči přírodnímu prostředí Země a všem rostlinám a zvířatům, která ji obývají.⁷

V učení ekologické etiky se jedná o soubor zásad a pravidel, která člověku ukazují, jak by se měl chovat ve svém obcování, avšak tentokrát ne ve vztahu k druhému člověku, ale s mimolidským světem.

Ekologická etika vznikla během sedmdesátých let jako jeden z nových oborů aplikované filosofie, přesněji jako nová dílčí disciplína morální filosofie. Jelikož se společnost neustále potýká s novými problémy životního prostředí, zájem o tuto disciplínu roste úměrně k nim. Lze ji vymezit jednak jako aplikaci tradičních filosofických kategorií na nově vznikající problémy životního prostředí, jednak jako zkoumání alternativních morálních, nebo dokonce metafyzických principů, zkoumání

⁶ Coreth, E., Schöndorf, H., *Filosofie 17. a 18. století*, Olomouc, 2002, s. 151.

⁷ Taylor, P. W., *Respect for Nature a Theory of Environmental Ethics*, 2011, Princeton University Press, s. 3.

vynucované na filosofii velikostí a naléhavostí problémů týkajících se životního prostředí.⁸

Ekologická etika sama o sobě není nic, co by dříve neexistovalo. Nové je pouze využití tohoto výrazu, neboť přišlo až s tím, že jsme si začali uvědomovat její existenci. Do té doby lidstvo bralo přírodu jako něco, co nemá vůbec žádný smysl, tedy také žádná práva, či nárok na ohled. Představovala pro nás jakousi kulisu pro lidské životy a soubor přírodních zdrojů sloužící především k uspokojování našich potřeb.⁹

Ekologická etika se vrací a vyzdvihuje pojem hodnoty, přičemž důležitou roli v jejím konceptu hraje slovní spojení „měli bychom“ jakožto požadavek závaznosti. Kromě toho, že poskytuje jakýsi opěrný systém pro to, jak žít dobrý život, vystupuje ekologická etika také jako praktická disciplína, a to poskytnutím argumentačního základu pro ochranu přírody. Dále poukazuje na to, že i morální vztah k přírodě patří k humanitě.¹⁰ Také se dá říci, že ekologická etika se vyvinula proto, aby pomáhala řešit ekologickou krizi.

2.3 Klasifikace ekologické etiky

Erazim Kohák ve své knize *Zelená svatozář*¹¹ klasifikoval jednotlivé typy ekologické etiky, přičemž odlišuje:

1) Etiku bližních tvorů, v níž jde především o tradiční chápání ostré hranice mezi hodnotou lidského a nelidského života a nastoluje otázku morální hodnoty činů, které přinášejí utrpení nelidským živým tvorům. Kohák ve své knize hovoří o pojetí zvířete jako poddaného bližního, jako suroviny, jako věci. Dále pak o novodobém pojetí, které

⁸ Callicott, J. B., *Neantropocentrická teorie hodnot a etika životního prostředí* in Kohák, E., Kolářský, R., Míchal, I., *Závod s časem, texty z morální ekologie*, Ministerstvo životního prostředí, 1996, s. 70.

⁹ Kohák, E., *Zelená svatozář, kapitoly z ekologické etiky*, Praha: Slon 2000, s. 17.

¹⁰ Skýbová, M., *Etika a příroda, proč brát morální ohledy na přírodu?*, Pavel Mervart, 2011, s. 25.

¹¹ Kohák, E., *Zelená svatozář, kapitoly z ekologické etiky*, Praha: Slon 2000.

předpokládá, že jsou živočichové dáni člověku k tomu, aby jich neomezeně využíval. Odlišnost člověka od zvířat prý spočívá v jeho nesmrtelné duši, což však bývá zpochybňováno vědou. Dalším problémem je sblížení člověka se zvířaty. Tradiční lidé se zvířaty soužili a přičítali jim porozumění, dále je řeč o soužití s privilegovanými druhy jako jsou koně a psi, což zvyšuje pochopení, zároveň však snižuje důvěru v lidskou výlučnost. Postupně se formuluje demokratická představa rovnoprávnosti. Rozvoj civilizace vyžaduje kořistění, zároveň však umožňuje soucit.¹²

Radikální postoj zastává Peter Singer, který všeobecně popírá, že by lidé byli vůči zvířatům nadřazení. Striktně odmítá jakékoli pokusy na zvířatech i masnou výrobu, zvířata mají podle něho svoji vlastní hodnotu, člověka tedy neopravňuje žádný z rozdílů mezi ním a zvířetem ke krutosti a bezohlednosti. Singer je natolik znechucen procesem, jímž si musí zvíře projít než se z něho stane masný výrobek, že dokonce naprosto odmítá masitou stravu a zastává vegetariánství. Ve vegetariánství existují tři přístupy: konzervativní, radikální a kompromisní. Konzervativní přístup příkazuje odmítnout jakoukoli vlnu nebo omezení tradiční stravy, radikální přístup káže odmítnout masitou stravu a usilovat o nevinnost a pro přístup kompromisní jsou hlavními myšlenkami úsilí o dobré podmínky a omezování spotřeby. Filosofický problém vegetariánství spatřuje Kohák v tom, že praktická řešení jsou možná, jakmile jde o zmírnění utrpení, avšak nic není dost, pokud jde o dosažení nevinnosti. Jde o přesun důrazu ze starosti o vlastní dokonalost na dobro bližních.¹³

¹² Kohák, E., *Zelená svatozář, kapitoly z ekologické etiky*, Praha: Slon 1998, s. 39.

¹³ Kohák, E., *Zelená svatozář, kapitoly z ekologické etiky*, Praha: Slon 2000, s. 52.

Kohák dochází k tomu, že je třeba přehodnotit postoj k mimolidským bližním, přičemž příroda vytváří závazek. Všechno, co si cení svého života, má nárok na ohleduplné zacházení.

2) Etiku bázně boží, kterou chápe jako naši teocentrickou environmentální etiku. Jde o uznání posvátného a představení přírody jako něčeho, co se na tomto posvátném podílí. Člověk tu není chápán jako střed veškerého smyslu a zdrojem vší hodnoty.

3) Etiku vznešeného lidství, která není postavená na biocentrické či ekocentrické hodnotě jednotlivých živých bytostí či ekosystémů, hledá však spoustu dalších důvodů k tomu, aby lidé ochraňovali přírodu, nebo spíše omezit své nároky na ni. Mottem této etiky je „podřídít naše jednání výrazně lidským - a to znamená morálním - kategoriím.“¹⁴ Etika vznešeného lidství se naprosto shoduje s antropocentrickou environmentální etikou.

4) Etiku úcty k životu. K té podle Koháka vedla přesvědčení, že lidé jsou rovnoprávními členy společenství všech bytostí, dále že Země je soustava vzájemných závislostí a jako taková je také živá a také to, že každý člen biotického společenství má hodnotu už jen proto, že je, tedy svým bytím. Etika úcty k životu je tedy vlastně biocentrickou etikou.

5) Etiku Země, v níž je brán ohled nejen na život samotný, ale také na jeho biologické předpoklady. Základem této etiky je podle Erazima Koháka schopnost ocenit „rovnováhu celého ekosystému ... a rovnováhu života“¹⁵. V tomto smyslu se jedná o ekocentrickou environmentální etiku.

6) Etiku záchranného člunu, kterou definuje jako naprostý opak všech environmentálně zaměřených etik, neboť jednou z jejích hlavních

¹⁴ Tamtéž, s. 79.

¹⁵ Tamtéž, s. 94-95.

myšlenek je ta, že by se člověk neměl v ničem omezovat, naopak by si měl všeho užívat, protože není v jeho silách, aby přírodu zachránil.¹⁶

Metafora záchranného člunu je myšlenkou Garretta Hardina. Jednotlivá území jsou podle něj záchrannými čluny v moři tonoucích, z nichž je možné zachránit jen omezený počet. Dále uvádí příklad obecní pastviny, jejíž přežití závisí na omezení počtu ovcí. Je zde potřeba elity, která ve vlastním zájmu ochrání hodnoty lidstva, protože na to nestačí ani tradice, ani dobrá vůle. K zachování hodnot lidstva je třeba odmítnout masy bědných, obrazně řečeno zachováváme náš člun ve stavu, kdy je schopen plavby, neboť pod vahou všech bědných by došlo k jeho potopení. Každý zachráněný život ohrožuje další budoucnost, je třeba, abychom nechali působit přírodu, která sama prostřednictvím hladomoru, války, moru atd. vyrovnala přemnožení populací.¹⁷

2.4 Postoje ekologické etiky

V ekologické etice existují čtyři základní stanoviska - etiky antropocentrická, ekocentrická, teocentrická a biocentrická.

2.4.1 Antropocentrická etika

Antropocentrická etika je v seznamu etických směrů často uváděna na prvním místě. Zajímavostí je, že tato etika není východiskem pro etiky ostatní, jak by se mohlo zdát, ale naopak, vznikla jako reakce na první texty biocentrismu, teocentrismu a ekocentrismu.¹⁸ Centrem veškerého hodnocení této etiky je člověk. Teprve od jeho potřeb a zájmů jsou tvořeny další hodnoty, včetně hodnot přírodních.

¹⁶ Šmajš, J., Binka, B., Rolný, I., *Etika, ekonomika, příroda*, Grada Publishing, a.s., 2012, s. 96-97.

¹⁷ Kohák, E., *Zelená svatozář, kapitoly z ekologické etiky*, Praha: Slon 2000, s. 105.

¹⁸ Šmajš, J., Binka, B., Rolný, I., *Etika, ekonomika, příroda*, Grada Publishing, a.s., 2012, s. 104.

Podle této etiky má sice člověk snahu zachovat koncepci ústředního postavení, příroda sama o sobě nemá vůbec žádný smysl a je chápána jako soubor věcí, který až prostřednictvím lidského zájmu nabývá nějakého smyslu či hodnoty,¹⁹ vystupuje zde v roli instrumentu k dosažení jiné hodnoty,²⁰ zároveň má však za úkol přijmout ji pod svoji ochranu jako pro člověka nezanedbatelnou hodnotu. Tento postoj tedy nemusí předem nutně představovat pouze devastování přírody.²¹ Vezmeme-li přírodu samu o sobě, je zřejmé, že je vlastně velmi krutá, protože nezná naději, lítost, dobro ani zlo. Až teprve s vnesením člověka do přírody čistě lidských vlastností jako jsou altruismus a svoboda v ní vznikají hodnoty, neboť skutečně lidské je schopnost jednat v zájmu druhých i v zájmu celého lidstva.²² Egoistickým chováním, sobeckostí a pocitem, že můžeme ovládat přírodu, klesáme na nejnižší bod dehumanizace, neboť jsme se zbavili vlastností, které činí lidi lidmi. Ochrana přírody je tedy zdůvodněna jako projev lidských kvalit, poznáním dobra a jeho vztahování na mimolidský svět.²³

O tom, že antropocentrismus není jen škodlivým prvkem environmentální etiky, zpracoval Brian Norton svůj text *Environmental Ethics and Weak Antropocentrism*²⁴, ve kterém uvádí, že dosavadní diskuse o antropocentrismu v environmentální etice byla vedena nesprávným směrem, protože se soustředila na to, zda je pro environmentálně orientované etiky nutné odmítnout antropocentrismus. Norton odmítá přikládat důraz slovům antropocentrický/neantropocentrický. Daleko důležitější roli podle něj sehrávají přístupy individualismus a ne-individualismus a rozdíl mezi nimi. Environmentální etika je podle Nortona totiž slabě či silně

¹⁹ Kohák, E., *Zelená svatozář, kapitoly z ekologické etiky*, Praha: Slon 2000, s. 74-75.

²⁰ Bittner, M., *Úvod do environmentalistiky*, Brno, 2010, s. 60.

²¹ Skýbová, M., *Etika a příroda, proč brát morální ohledy na přírodu?*, Pavel Mervart, 2011, s. 28.

²² Kohák, E., *Zelená svatozář, kapitoly z ekologické etiky*, Praha: Slon 2000, s. 85.

²³ Bittner, M., *Úvod do environmentalistiky*, Brno, 2010, s. 61.

²⁴ Norton, B. G., *Environmental Ethics and Weak Antropocentrism*, in Light, A. Rolston III., H., *Environmental Ethics - An Anthology*, Oxford, Blackwell Publishing, 2003.

antropocentrická, avšak nemůže být individualistická ve smyslu, v jakém jsou individualistické současné etické systémy.

Podle dvou druhů potřeb rozlišuje Norton dva druhy antropocentrismu - silný a slabý. O silném antropocentrismu mluvíme tehdy, pokud jsou lidské zájmy konstruovány pouze s ohledem na cítěné potřeby, které zahrnují jakékoli potřebu či touhu lidského individua, která je alespoň dočasně ustanovenou potřebou tohoto individua. Slabý antropocentrismus se projevuje tím, že se řídíme preferencemi citovými, což jsou jakékoli touhy či potřeby, které by člověk vyjádřil po zvážení, které zahrnuje soud, zda je projevené přání či potřeba v souladu s rozumově přijatým pohledem na svět.²⁵

Pro environmentální antropocentrismus je tedy charakteristické, že se snaží o to, aby člověk zůstal v hlavní pozici poznávání hodnot, nepředstavuje však hodnotu jedinou. Člověk je sice jediným, kdo může uznávat hodnoty, což uznává realistický antropocentrismus, ovšem za jednu z jeho nejvyšších hodnot člověk považuje ochranu ne-lidských bytostí.²⁶

2.4.2 Ekocentrická etika

Obsahem etiky Země není již pouze úcta k životu samému, jde zde především o úctu k jeho předpokladům, k podmínkám jeho udržitelnosti, k celému společenství všeho života. Snaha této etiky spočívá především ve vyjádření hodnoty přírody přírodovědně poučenou formou, která je podložena znalostí toho, jak reálně fungují konkrétní ekosystémy. Samotný pojem etika Země pochází z díla amerického lesníka a též prvního amerického vysokoškolského učitele ochranné ekologie jako

²⁵ Tamtéž, s.164, in Šmajš, J., Binka, B., Rolný, I., *Etika, ekonomika, příroda*, Grada Publishing, a.s., 2012, s. 105.

²⁶ Šmajš, J., Binka, B., Rolný, I., *Etika, ekonomika, příroda*, Grada Publishing, a.s., 2012, s. 106.

samotného oboru Aldo Leopolda.²⁷ Ten jako první zformuloval verzi této formy environmentální etiky. Leopold na rozdíl od Schweitzera tvrdí, že obrovské zvětšení znalostí, kterým člověk disponuje, dává lidstvu možnost stejně tak obrovskému posunu na poli našeho poznání morálního světa. Lepší poznání přírody se stává lepším předpokladem etiky.²⁸

Aldo Leopold považoval rozšíření etiky k zemi, rostlinám a živočichům na ní žijícím za evoluční možnost a ekologickou nutnost.²⁹ Tento ekologický myslitel také užil zvláštní výraz *myslet jako hora*. Na příkladu hory, jejíž přirozené prostředí lovci narušili tím, že vystříleli střední šelmy, které se staraly o úbytek spárkaté zvěře. V důsledku toho došlo k její populační explozi a dále k tomu, že veškeré pastviny byly vyčerpány, zemina byla prudkými dešti odplavena a ze zalesněné hory se stala skalnatá pustina. Leopold chtěl tímto naznačit, že není důležitý jedinec, důležité je, aby byla zachována rovnováha života.³⁰ Dle této etiky jsou tedy v pořádku např. lesní požáry i utrpení zvířat při požárech, neboť i tyto situace jsou prostředkem u udržení rovnováhy života. Země byla Leopoldem chápána jako soustava života v níž je nejvyšším dobrem plynulé fungování výměny energie v celku života, k němuž samozřejmě patří i smrt. Život již není chápán jako boj o nesmrtelnost, ale jako úsilí o život dobrý, i když tento je smrtelný.³¹

Leopoldovým zásahem do etiky vzniká nová poučka - morálně se může chovat pouze ten, kdo zná a respektuje přirozené ekosystémy a jejich fungování i roli kultury a její funkci v biosféře.³²

²⁷ Kohák, E., *Zelená svatozář, kapitoly z ekologické etiky*, Praha: Slon 2000, s. 94.

²⁸ Šmajš, J., Binka, B., Rolný, I., *Etika, ekonomika, příroda*, Grada Publishing, a.s., 2012, s. 102.

²⁹ Leopold, A., *Obrázky z chatrče a rozmanité poznámky*, Pulčík: Abies, 2000, s. 233.

³⁰ Kohák, E., *Zelená svatozář, kapitoly z ekologické etiky*, Praha: Slon 2000, s. 95.

³¹ Tamtéž, s. 100.

³² Šmajš, J., Binka, B., Rolný, I., *Etika, ekonomika, příroda*, Grada Publishing, a.s., 2012, s. 102.

2.4.3 Teocentrická etika

Ačkoli se to na první pohled může zdát, teocentrismus není filosofický systém či vyznání víry, na které lidé přistupují. Jde v podstatě jen o jakousi nálepku, kterou využíváme k označení určitého životního postoje, pro který bůh stojí ve středu vší hodnoty a všeho smyslu. Skutečné zachycení teocentrismu však do středu všeho nestaví onoho boha, ale něco, co je často těžké pojmenovat. Jde o něco, co přesahuje rozměr posvátného, o něco, s čímž se lidé střetávají v prožitku víry. Jedná se o prožitek zahrnující absolutní závislost a nekonečnou sílu.³³ Tento prožitek a pocit Boží přítomnosti či smyslu života není však závislý na formálním důkazu Boží existence. Pramení ze „smyslu posvátnosti“, který platí pro veškerý život a který směřuje k centru bytí - k Bohu. Za základ teocentrické etiky je tedy možné považovat prožitek Boha.

Tato etika obsahuje poznatek, že příroda není pouze kulisou pro život, ale představuje jsoucno, které je spojeno s Bohem a ve kterém se Bůh ukazuje. Člověk sice zůstává stále blíže Bohu než příroda, ta je však také Bohem přitahována směruje k němu.³⁴ Zdrojem vší hodnoty a všeho smyslu není člověk, ale posvátná příroda. Úkolem člověka je žít tak, aby vše bylo v souladu s přírodou, s jejím rytmem i řádem. Nejvlastnější skutková podstata teocentrismu tedy spočívá v tomto smyslu posvátnosti. Někteří soudobí autoři jsou na základě tohoto jednoznačného podřízení člověka rytmu přírody přesvědčeni, že k tomu, aby bylo možné dlouhodobé soužití člověka s přirozeným světem, je třeba, aby se člověk vrátil zpět k zásadně teocentrickému postoji.

³³ Kohák, E., *Zelená svatozář, kapitoly z ekologické etiky*, Praha: Slon 2000, s. 68-69.

³⁴ Šmajš, J., Binka, B., Rolný, I., *Etika, ekonomika, příroda*, Grada Publishing, a.s., 2012, 119.

Základem postoje Henryka Skolimowskeho je silné vědomí přesahu posvátného. Skolimowski považuje všechny soudobé moderní postoje, jako jsou egocentrismus, snobismus, narcismus a mnohé další, které vedou společnost ke sebezničení a ničení, za následek etického vakua, které je vytvořeno kolem etického relativismu.³⁵ Tento etický relativismus je specifickým produktem západní kultury 20. století a je chápán jako téměř nevyhnutelný důsledek kultury, která byla podražena nejprve mechanistickým světovým názorem newtonské vědy, později fascinací technologií, které člověka přesvědčily o tom, že žijeme jen jednou, což vede k životu bezstarostnému, mnohdy hazardérskému.³⁶

To je hlavní důvod, proč se vrací k uznání posvátnosti života, prostřednictvím kterého je možné popřít morální relativismus a uznání absolutního nároku posvátnosti. Skolimowski je přesvědčen, že pokud odsuneme člověka ze středu vší pozornosti a postavíme do středu lidského zájmu úctu k Bohu a božímu stvoření, budeme mít možnost překonat problémy zapříčiněné lidskou chamtivostí a sobectvím.³⁷

Henryk Skolimowski zmiňuje také důležitou hodnotu - odpovědnost. Uvádí, že bez odpovědnosti není člověk schopen k projevení úcty, neboť nejenže odpovědnost přerůstá do úcty, ona se úctou stává. Odpovědnost je etický princip, a to v tom smyslu, že pochopíme jednotu života a skutečnost, že my sami jsme součástí této jednoty. Pak je třeba, abychom převzali naprosto veškerou odpovědnost za život. Správné chápání světa, obzvláště chápání posvátnosti života tedy v sobě zahrnuje naši odpovědnost za něj. Etika bez odpovědnosti by byla prázdná, odpovědnost je zde chápána jako jakýsi duchovní most, který racionalitu

³⁵ Kohák, E., *Zelená svatozář, kapitoly z ekologické etiky*, Praha: Slon 2000, s. 68.

³⁶ Skolimowski, H., *Ekologická etika a posvátnost života* in Kohák, E., Kolářský, R., Míchal, I., *Závod s časem, texty z morální ekologie*, Ministerstvo životního prostředí, 1996, s. 136.

³⁷ Kohák, E., *Zelená svatozář, kapitoly z ekologické etiky*, Praha: Slon 2000, s. 69.

přetváří na lidskou rozumnost a etiku na něco, co sytí naše životy smyslem.³⁸

³⁸ Skolimowski, H., *Ekologická etika a posvátnost života* in Kohák, E., Kolářský, R., Míchal, I., *Závod s časem, texty z morální ekologie*, Ministerstvo životního prostředí, 1996, s. 144.

3 BIOCENTRICKÁ ETIKA

Biocentrismus může být definován jako představa, že život sám, jako takový a život všechn je zdrojem smyslu a hodnoty. V následujících podkapitolách budou představeny biocentrické koncepty Alberta Schweitzera a Paula Taylora.

3.1 Biocentrismus Alberta Schweitzera

Albert Schweitzer, německý filozof, teolog, lékař a umělec prohlásil, je třeba rozlišit morální hranici i do světa, do kterého se morálka nevztahuje, do světa mimolidských tvorů, neboť „... *dojdeme i k tomu, že rozšíříme okruh své etické činnosti dál než doposud. Napadne nás, že se etika netýká jen lidí, ale i ostatních tvorů. Ti přece mají s námi společného to, že touží po dobrém údělu, snášejí bolest a mají hrůzu ze záhuby. Kdo si zachoval nepoškozené cítění, pokládá potřebu účasti na osudu všeho živého za přirozenou. Myšlení nemůže jinak než uznat, že dobrotivé chování vůči tvorům je přirozeným požadavkem etiky.*“³⁹ Dále uvádí, že prožitek hodnoty života má náboženské kořeny, a to v prvotním vnímání světa jako posvátného a ne naprosto samozřejmého. Údiv nad zázrakem toho, že život vůbec je, že neexistuje jen prázdnota, je počáteční myšlenkou. Schweitzer neusiloval o záchranu přírody, neboť si nejspíše ani nebyl vědom toho, že by byla v nějakém ohrožení. Jeho záměrem bylo konat v životě dobro a ne zlo. Toto své poslání systematicky formuloval jako etiku úcty k životu.⁴⁰ V jednom svých textů popisuje, jak vůbec došel k pojmu úcta k životu. Vypráví, že o něm nikdy předtím nikde neslyšel, napadl ho zčistajasna při pohledu na stádo hrochů. V ten moment mu došlo, že hodnotový systém nelze stavět pouze na zabývání se našimi vztahy k ostatním. Pouze s tím, že budeme uznávat úctu k životu, můžeme dospět k humánnímu a duševnímu vztahu nejen k lidem, ale i ke

³⁹ Schweitzer, A., *Nauka úcty k životu*, Praha: Dharma Gaia, 1993, s. 13.

⁴⁰ Kohák, E., *Zelená svatozář, kapitoly z ekologické etiky*, Praha: Slon 2000, s. 88.

všem živým tvorům, které máme na dosah. Jen s tímto se vyvarujeme toho, abychom ubližovali druhým, naopak jim, pokud to naše schopnosti dovolí, půjdeme na pomoc.⁴¹ Současná etika je podle Schweitzera třeba nahradit novou, ve které dva různé subjekty - živí tvorové a člověk - budou považováni za rovnocenné.

Schweitzer vytvořil novou definici morální hodnoty. Spojování morální hodnoty pouze s lidským životem pojímal nejen jako omezené, ale také jako nepravdivé. Kritizuje Descartovu větu „*Myslím, tedy jsem.*“. Ta pro něj není ničím jiným než „*nicotným, nahodile zvoleným počátečním principem... (s nímž se) ... Descartes neovladatelně ocitá na abstraktní půdě. Nenalézá přístup k etice a zůstává v zajetí mrtvého světového i životního názoru.*“⁴², jelikož je toto východisko orientováno pouze na člověka, je podle Schweitzera třeba, aby se nová morální etika zakládala na jiném principu, na principu toho, co lidé a ostatní živí tvorové sdílejí, což Schweitzer nalézá ve schopnosti a touze žít, jelikož „*elementární fakt, který si v každém okamžiku své existence uvědomujeme, jest: Jsem život, který chce žít, uprostřed života, jenž chce žít,*“⁴³ Uznáme-li tento první axiom morálního světa, vznikne nám pojetí, ve kterém „*etika ... spočívá v tom, že prožívám naléhavou potřebu mít ke každé životní vůli stejnou úctu jako k své vlastní. Tím je dán i myšlenkově nutný základní princip mravnosti. Dobré je život uchovávat a podporovat, zlé je život ničit a omezovat.*“⁴⁴ Každý tvor je totiž morálně hodnotným. Pro Schweitzera je dobrý člověk ten, pro kterého je posvátný všechen život a všechno bytí a ten, který tento postoj rozšiřuje dál od lidského ke všemu životu.

⁴¹ Pojman, L., P., *Environmental Ethics: Readings in Theory and Application*, Sixth edition, Belmont: Wadsworth, 2011, s. 65-66 in Kohák, E., *Zelená svatozář, kapitoly z ekologické etiky*, Praha: Slon 1998, s. 86.

⁴² Kohák, E., Kolářský, R., Míchal, I., *Závod s časem, texty z morální ekologie*, Ministerstvo životního prostředí, 1996, s. 22.

⁴³ Schweitzer, A., *Nauka úcty k životu*, Praha: Dharma Gaia, 1993, s. 26.

⁴⁴ Schweitzer, A., *Etika úcty k životu* in Kohák, E., Kolářský, R., Míchal, I., *Závod s časem, texty z morální ekologie*, Ministerstvo životního prostředí, 1996, s. 23.

Dobry člověk také nic zbytečně neničí, naopak se snaží všechno ochraňovat a neobává se, že by za tuto svoji ochranu byl zesměšňován, protože samotný soucit nestačí, je třeba aktivní sdílení a zapojování se v aktivní pomoci. Schweitzer zdůrazňuje, že není důležité, zda je určitý předmět hoděn pomoci, nebo zda má člověk naději, že svým počínáním změní svět. To nejdůležitější pro Schweitzera je, že někdo koná dobro a „za dobré (v etice úcty k životu) platí jen udržení a podpora života. Veškeré ničení a poškozování života, není-li nám určeno osudem, pokládá za zlé.“⁴⁵ Vysvětlení toho odráží Schweitzer v tom, že vychází z bezprostředního vědomí obecné vůle k životu, jíž jsme součástí. Tato vůle je individualizována v naší osobní vůli k životu a v této podobě usiluje již jen o vlastní žití, ne o život jako celek. Přestože je vůle k životu jen jedna, přesto se však věčně střetáváme s bojem dvou individuálních vůlí k životu.⁴⁶ „Svět nám skýtá bezútešné divadlo různých hnutí vůle k životu, které stojí neustále proti sobě. Jedna existence se udržuje bojem proti druhé a jejím ničením.“⁴⁷ Proč tomu tak je, Schweitzer nedokáže vysvětlit. Ví jen to, že každý je vůlí k životu, toužící po jednotě se vším životem. Poslání člověka nechápe jako nutnost vše vyřešit. Jde především o překonání rozporů uvnitř vůle k životu.⁴⁸

Schweitzer zastává myšlenku, že „opravdu etický je člověk jen tehdy, když poslouchá naléhavý příkaz pomáhat všemu živému, jemuž může prospět, a přímo se hrozí mu škodit. Neptá se, nakolik si ten nebo onen život svou hodnotou zaslouží jeho účast, ani na to, zda a pokud vůbec je ještě schopen něco pociťovat. Život je mu svatý sám o sobě.“⁴⁹ Jednou podle Schweitzera nastane okamžik, kdy se lidstvo podívá svojí vlastní v minulosti páchané krutosti.⁵⁰

⁴⁵ Schweitzer, A., *Nauka úcty k životu*, Praha: Dharma Gaia, 1993, s. 29.

⁴⁶ Kohák, E., *Zelená svatozář, kapitoly z ekologické etiky*, Praha: Slon 2000, s. 89

⁴⁷ Schweitzer, A., *Nauka úcty k životu*, Praha: Dharma Gaia, 1993, s. 26-27.

⁴⁸ Kohák, E., *Zelená svatozář, kapitoly z ekologické etiky*, Praha: Slon 2000, s. 89.

⁴⁹ Schweitzer, A., *Etika úcty k životu*, Praha: Vyšehrad, 1989, s. 23.

⁵⁰ Kohák, E., *Zelená svatozář, kapitoly z ekologické etiky*, Praha: Slon 2000, s. 88.

Schweitzer však také uznává, že člověk nemůže být vždy zcela etický, neboť jsou v životě situace, v nichž se nemůže zcela vyhnout poškozování jiného života. Člověk si musí vybrat, kdy a jak dalece etický chce být a kdy a nakolik se podřídí nutnosti ničit a tím se bude proviňovat. Dokud to jde, má nás úcta k životu vést, není tím však myšleno to, že bychom se neměli snažit ubližovat zcela, třeba i za cenu života.⁵¹ Nemožnost absolutní etičnosti může v člověku vyvolat pocit nedostatečnosti, neboť touží po jednotě. Ta však není možná, jelikož ve světě existuje seberozdvojování vůle, kde jedna vůle ničí druhou. Rozdvojení vůle může být překonáno pouze v pomoci, porozumění a odpuštění.⁵² Albert Schweitzer končí svoji úvahu tvrzením, že pokud má člověk dostát svému lidství, je třeba, aby uznal principiální hodnotu všeho živého o sobě a etika, má-li obstát, musí zahrnout biocentrismus.⁵³

Schweitzerova etika úcty k životu jako vize vztahu k přírodě založená na úctě ke všemu živému však téměř neměla šanci obstát před přísným racionálním zhodnocením, protože základ této etiky tvoří jistota vlastního prožitku, nikoli přísně racionální zdůvodnění. Schweitzerova filosofie jednoduše nebyla vytvořena způsobem, který je nárokován její akademickou podobou.⁵⁴

3.2 Biocentrismus Paula Taylora

O to, aby zásady etiky úcty k životu byly formulovány bez jakéhokoli ohlížení na citové souznění se v kritické vlně snaží americký filosof Paul Taylor, který staví svoji koncepci této etiky čistě na kantovských základech konceptu úcty k morálnímu zákonu. Pouze prostřednictvím tohoto zákona může být zaručena univerzálnost nově vzniklé etiky, která nebude závislá na světovém dění. Taylor své myšlenky shrnul do knihy

⁵¹ Skýbová, M., *Etika a příroda, proč brát morální ohledy na přírodu?*, Pavel Mervart, 2011, s. 101-102.

⁵² Schweitzer, A., *Etika úcty k životu*, Praha: Vyšehrad, 1989, s. 27.

⁵³ Šmajš, J., Binka, B., Rolný, I., *Etika, ekonomika, příroda*, Grada Publishing, a.s., 2012, s. 101.

⁵⁴ Skýbová, M., *Etika a příroda, proč brát morální ohledy na přírodu?*, Pavel Mervart, 2011, s. 103.

*Respect for Nature*⁵⁵, která, ač není pro svoji odbornost příliš záživná, je právě díky této odbornosti uznávaná u odborného publika.⁵⁶ V této knize formuloval definici environmentální etiky tak, že se tato etika zabývá morálními vztahy, které udržují mezi lidmi a přírodním světem.

3.2.1 Tradiční a ekologická etika z pohledu Paula Taylora

Podle Taylora by obě etiky měly mít společné tři hlavní složky: systém přesvědčení, postoj úcty a systém zásad a norem. Víra podporuje a umožňuje přijetí postoje úcty, pravidla a normy pak poskytují konkrétní vyjádření k tomuto postoji v praktickém životě.⁵⁷

Podmínky, které každé pravidlo a norma, která má být zahrnuta do normativní etiky musí splňovat, rozdělil do dvou skupin. První z nich jsou podmínky formální. Tyto podmínky jsou v dnešní etice široce přijímány a mohou být chápány jako vymezení toho, co je myšleno popisováním či tříděním pravidel, standardů nebo morálních principů. Pokud pravidlo, standard nebo princip splňuje formální podmínky, je považován za určitý typ normy. Proto jsou formální podmínky stejné pro oba typy etiky a jejich přijetí znamená vysvětlit morální pravidlo určitým způsobem. Taylor ve své knize vychází z předpokladu, že formální podmínky musí být splněny u každého morálního pravidla, standardu i principu vůbec. Materiální podmínky jsou odlišné pro lidskou i environmentální etiku, musí být dána některá zdůvodnění pro jejich přijetí jako nezbytných podmínek pro platnost morálních norem, které je splňují.⁵⁸ K vytvoření nějakého pravidla, standardu, či principu, který spadá do kategorie morálky nestačí pouze ukázat, že splňuje materiální podmínky. Je třeba také ukázat, že tyto podmínky určují morální platnost norem, které je splňují.

⁵⁵ Taylor, P. W., *Respect for Nature*, Princeton University Press, 2011.

⁵⁶ Kohák, E., *Zelená svatozář, kapitoly z ekologické etiky*, Praha: Slon 2000, s. 90-91

⁵⁷ Mizzoni, J., St. Francis, Paul Taylor and Franciscan Biocentrism, *Environmental ethics*, č. 26, 2004, s. 42.

⁵⁸ Taylor, P. W., *Respect for Nature a Theory of Environmental Ethics*, 2011, Princeton University Press, s. 25.

Materiální podmínkou platných morálních norem v oblasti environmentální etiky je respekt k přírodě.

Formální podmínky musí podle Taylora splňovat pět bodů:

1) musí mít obecnou formu, nesmí se vztahovat k určitým osobám;

2) musí být považovány za univerzálně použitelné pro všechny morální prostředky a musí být za takové považovány všemi subjekty morálního jednání, které je přijaly

3) musí být určeny pro nezaujaté použití, musí být nezávislé na zájmech a cílech subjektu morálního jednání, morální zásady musí platit bezpodmínečně, jako kategorické imperativy;

4) musí být obhajovány jako normativní principy, morální zásady jsou platné, pokud ti, kdo je přijali jako vodítko svého jednání, mohou požadovat, aby je přijaly i ostatní subjekty morálního jednání;

5) musí být přijaty jako přednostní před všemi ostatními typy norem.

Ačkoli přijetí morálního předpisu nebo standardu jako platného znamená, že jej člověk považuje za oprávněně prvořadý, nemělo by být předpokládáno, že bude schopen tento předpis dodržovat za každé situace. *„Člověk může věřit, že morální pravidlo má přednost před jakýmkoliv zvažováním vlastního zájmu, kdy honba za tímto zájmem není v souladu s tímto pravidlem, přesto však jedná podle vlastní sobeckosti“*,⁵⁹ což Taylor označuje jako slabost vůle. Formální podmínky neurčují obsahy pravidel a standardů, ony pouze konstatují, že pravidla a normy

⁵⁹ Tamtéž, s. 32.

musí být obecnou formou a musí být těmi, kdo je přijmou, považovány za univerzálně použitelné, nezaujaté, veřejné závazné pro všechny.⁶⁰

Hlavní Taylorovou zásadou je (vycházející ze zásad Kantových), že závaznost určité etiky se nemůže odvozovat od naší náklonnosti, z případné lásky či sympatie k přírodě či čehokoliv, co se odvozuje z lidské přirozenosti.⁶¹ Intuitivní soudy nás můžou často zviklávat, takovéto afektivní záležitosti nemohou stát v základu žádného názoru na ekologickou etiku.⁶² Jediným důvodem, který bude platný pro přijetí jakékoli etiky je Taylorem vyjádřeno pojmem čisté a bezpodmínečné úcty k přírodě (Kant toto vyjádřil pojmem úcty k morálním zákonům), přičemž předkládané důvody musí být čistě rozumové, univerzální a závazné pro každou rozumovou bytost. Za nezávaznou je považována jakákoli etika, kterou motivuje něco jiného, neboť podléhá nahodilosti světa.⁶³

Z Taylorova pojetí skutečnosti vyplývá, že nemáme závazky jen vůči lidem a jen závazky od lidí odvozené. Analýzou antropocentrické etiky a etiky biocentrické vznikají dva pojmy, které jsou spojeny s oběma těmito etickými typy. Za prvé jde o morální prostředek, jímž je myšlena nějaká bytost, která disponuje morálními právy a na jejichž základě může jednat morálně nebo nemorálně, může mít odpovědnosti a povinnosti a může být zodpovědná za to, co dělá. Za druhé Taylor definuje morální předměty jako subjekty, které mohou být podporovány nebo poškozovány.⁶⁴ Podle něj se tedy zahrnují naše závazky i na jiné bytosti (k dobru jiných bytostí), a to na základě jejich vlastní hodnoty.⁶⁵

⁶⁰ Tamtéž, s. 33.

⁶¹ Kohák, E., *Zelená svatozář, kapitoly z ekologické etiky*, Praha: Slon 2000, s. 90-91.

⁶² Taylor, P. W., *Respect for Nature a Theory of Environmental Ethics*, Princeton University Press, 2011, 22-24.

⁶³ Kohák, E., *Zelená svatozář, kapitoly z ekologické etiky*, Praha: Slon 1998, s. 89.

⁶⁴ Taylor, P. W., *Respect for Nature a Theory of Environmental Ethics*, Princeton University Press, 2011, s. 14-17.

⁶⁵ Kohák, E., *Zelená svatozář, kapitoly z ekologické etiky*, Praha: Slon 2000, s. 91.

3.2.2 Taylorův koncept dobra

Taylorovi jde o prokázání vnitřní (nebo vlastní, zde to znamená to samé) hodnoty prostřednictvím konceptu dobra. Každý organismus, druhové populace nebo komunity života mají své dobro. Toto dobro může ten, kdo je schopen morálního jednání, podporovat či poškozovat. Dobro znamená to, co čemukoliv živému prospívá, podporuje a ochraňuje život, neboli „dělá dobře“. ⁶⁶ *„Pokud můžeme říci, že je něco pro entitu dobré nebo špatné bez ohledu na jinou entitu, pak tato entita má dobro své vlastní.“*⁶⁷ Abychom mohli mluvit o dobru u individuálních mimo-lidských organismů, musí být splněna podmínka plného rozvoje biologických potencií. Jakmile populace nebo komunita udržuje sama sebe z generace na generaci, můžeme hovořit o jejím dobru.⁶⁸

Formální stanovení dobra může znít tak, že pro jednotlivého živočicha dobro znamená prožít svůj život tak, jak odpovídá jeho druhu. Samotná možnost vytvářet si prostředí pro toto naplnění představuje dobro. Důležitou poznámkou je to, že vůbec nezáleží na tom, zda si to daná bytost uvědomuje.⁶⁹ *„Prospět bytosti znamená nastavit nebo zachovat podmínky, které jsou pro ni příznivé, nebo se vyhnout či zabránit podmínkám, které jsou pro ni nepříznivé. Pojmy „příznivý“ a „nepříznivý“ platí pro něco, jehož blahobyt může být podporován nebo poškozován, což platí pouze pro entitu mající své vlastní dobro.“*⁷⁰ Kohák toto celé ilustruje na příkladu bobrů, přičemž dobro mladého bobra vidí v možnosti založit rodinu, postavit si hráz a zásobovat se potravou. Pro kolonii bobrů pak dobro představuje vytvoření bobřího biotopu. Zavřením bobra do

⁶⁶ Skýbová, M., *Etika a příroda, proč brát morální ohledy na přírodu?*, Pavel Mervart, 2011, s. 103-104.

⁶⁷ Taylor, P. W., *Respect for Nature a Theory of Environmental Ethics*, Princeton University Press, 2011, s. 61.

⁶⁸ Tamtéž, s. 104.

⁶⁹ Kohák, E., *Zelená svatozář, kapitoly z ekologické etiky*, Praha: Slon 2000, s. 91.

⁷⁰ Taylor, P. W., *Respect for Nature a Theory of Environmental Ethics*, Princeton University Press, 2011, s. 62.

klece bychom se dopouštěli upírání jeho dobra.⁷¹ Ochrana dobra organismů může být prováděna různými způsoby: odstraněním toho, co způsobuje poškození bytosti, zabráněním ztráty něčeho, co organismus pro své dobro potřebuje, nebo udržováním bytosti v bezpečí před poškozením, které by se na ni chystalo.⁷²

Uvědomění dobra organismu není však to samé jako cítění nebo schopnost zaznamenat bolest.⁷³ Také nezáleží na tom, zda si organismus uvědomuje, jestli po dobrém životě vědomě touží. Dobré tedy není spojeno s procesem vnímání ani se schopností vnímat bolest, ale funguje jako něco obecného, něco co platí pro všechno živé bez rozdílu.⁷⁴ Argument „dobra organismu“ rozšiřuje morální jednání i za cítící tvory na vše živé. Co však nezohledňuje, jsou zájmy. Je v naší moci, abychom jednali ve prospěch nebo proti zájmům organismu, přičemž on sám do tohoto není zahrnut v tom smyslu, že by naše jednání chtěl či nechtěl.⁷⁵

3.2.3 Hodnota o sobě

Dále se v Taylorově pojetí objevuje pojem hodnota o sobě. Lidé pokládají za samozřejmost, že člověk jako takový nemusí být dobrý vůbec k ničemu, neboť má přece hodnotu s sobě, hodnotu sobě vlastní. Taylor tuto představu rozšiřuje o to, že toto platí pro všechny bytosti, tedy nejen pro lidi.⁷⁶ *„Přijmout postoj úcty k přírodě znamená považovat divoké rostliny a zvířata zemských přírodních ekosystémů za držitele vlastní hodnoty. Fakt, že tyto tvorové mají vlastní hodnotu, může být považován*

⁷¹ Kohák, E., *Zelená svatozář, kapitoly z ekologické etiky*, Praha: Slon 2000, s. 91.

⁷² Taylor, P. W., *Respect for Nature a Theory of Environmental Ethics*, Princeton University Press, 2011, s. 62.

⁷³ Skýbová, M., *Etika a příroda, proč brát morální ohledy na přírodu?*, Pavel Mervart, 2011, s. 104.

⁷⁴ Binka, B., Šmajš, J., Timko, M., *Tři studie z environmentální filosofie*, Masarykova univerzita, Brno, 2011, s. 21.

⁷⁵ Skýbová, M., *Etika a příroda, proč brát morální ohledy na přírodu?*, Pavel Mervart, 2011, s. 104.

⁷⁶ Kohák, E., *Zelená svatozář, kapitoly z ekologické etiky*, Praha: Slon 1998, s. 89.

za základní platnostní předpoklad postoje respektu.⁷⁷ Jen proto, že chce žít, protože se dokáže radovat a děsí se utrpení a zániku, je život každé bytosti dobrem pro ni samou, tím pádem dobrem nezávisle na čemkoli jiném.⁷⁸ Otázka hodnoty o sobě vzbuzuje v Taylorovi dojem paradoxu dosavadních etických konceptů, protože lidé jsou si jisti tím, že hodnotu o sobě mají, přičemž ostatní organismy za nositele této hodnoty nepovažují, přestože se prostřednictvím moderní vědy dozvídají, že oni sami jsou jedním ze spousty živočišných druhů, kterou naši planetu obývají, a že by tedy měli být rovnoprávními členy společenstva všeho živého.⁷⁹

Všechno, co žije, má své vlastní dobro, dobro o sobě a zaslouhuje si úctu bez ohledu na naše sympatie či antipatie. Tím, že uznáme, že kategorie dobra všech bytostí je stanovitelná a platná a že každá bytost má svou vlastní hodnotu - o sobě, nikoli jako další prostředek - dospějeme k závěru, že si každá bytost zaslouží, aby s ní bylo ohleduplně zacházeno. Naší povinnost nepoškozovat dobro bytostí nastává až tehdy, když někoho přijmeme jako nositele vnitřní hodnoty. Toto přijetí vyžaduje, abychom se k oné bytosti měli náležitě chovat - tedy nepoškozovat ji.⁸⁰ K tomuto nás vede čistě rozumové zdůvodnění postoje úcty k přírodě jako základního etického postoje, nikoli náklonnost či citové pohnutí. Tento postoj navíc není odvození z žádné jiné etické zásady, on sám tvoří základ všeho etického myšlení. Tímto je tedy splněn kantovský požadavek kategorické platnosti a také požadavek zobecnitelnosti.⁸¹

Taylor zkonstruoval čtyři základní teze, kterými vysvětluje biocentrický postoj, protože kolem toho, co vlastně tento postoj znamená, existují různé představy. Mezi nejčastější představy patří např. přehnaná

⁷⁷ Taylor, P. W., *Respect for Nature a Theory of Environmental Ethics*, Princeton University Press, 2011, s. 71.

⁷⁸ Kohák, E., *Zelená svatozář, kapitoly z ekologické etiky*, Praha: Slon 1998, s. 89.

⁷⁹ Binka, B., Šmajš, J., Timko, M., *Tři studie z environmentální filosofie*, Masarykova univerzita, Brno, 2011, s. 20.

⁸⁰ Skýbová, M., *Etika a příroda, proč brát morální ohledy na přírodu?*, Pavel Mervart, 2011, s. 144.

⁸¹ Kohák, E., *Zelená svatozář, kapitoly z ekologické etiky*, Praha: Slon 2000, s. 91-92.

láska ke zvířatům, nebo že zvířata jsou více než lidé. Toto podle nich zpochybňuje lidskou nadřazenost a nároky vůči přirozenému světu. Paul Taylor sice uznává, že tyto představy jsou v podstatě pravdivé, jen je podle jeho názoru třeba je upřesnit.

První biocentrické přesvědčení vykládá Taylor jako rovnoprávnost lidí s členy společenství všech bytostí. Člověk podle něj nemá přednostní právo na své místo na Zemi ani na všechno, co si jeho bytí vyžaduje, jeho práva jsou stejná jako práva všech živočišných druhů, protože jsme pořád živočišný druh.⁸²

To, že lidé zaujímají stejné postavení jako ostatní obyvatelé Země, Taylor ukazuje na tom, co mají lidé s ostatními organismy společné a odhlíží od toho, co společné nemají. Všichni jsou nuceni k přizpůsobování se životnímu prostředí, aby zajistili svou existenci a své zdraví, neustále se snaží o dosažení toho, co je pro ně prospěšné, a to s ohledem na životní podmínky, které nejsou nikdy schopni plně kontrolovat, což způsobuje jejich zranitelnost, mají vztah ke svobodě, volně usilují bez omezení překážkami o vlastní prospěch, mají s ostatními obyvateli Země společný původ, jsou odkázáni na „zdravotní stav“ biosféry - není možné zachovat svou existenci mimo ni.⁸³

Jediné, co nás výrazně odlišuje od ostatních živočišných druhů, jsou naše schopnosti, ale také odpovědnost.⁸⁴ Vyšší schopnosti druhu by měly být spojeny s vyšší mírou odpovědnosti vůči ostatním druhům, neboť v tradičních pojmech vyzdvihuje lidský život nad život zvířat svobodná vůle a morální odpovědnost, která je s ní spojená.⁸⁵

⁸² Tamtéž, s. 92.

⁸³ Kolářský, R., *Filosofický význam současné ekologické krize*, Filosofia, nakladatelství Filosofického ústavu AV ČR, v.v.i., 2001, s. 54-55.

⁸⁴ Tamtéž, s. 92.

⁸⁵ Taylor, P. W., *Respect for Nature, A Theory of Environmental Ethics*, Princeton University Press, 2011, s. 132.

Taylor poukazuje na to, že částečným základem biocentrického postoje je biologická evoluce. Evoluční pohled na život na Zemi nám umožní spatřit, že všechny živé bytosti v zemském společenství života mají stejný původ. Jakmile přijmeme biocentrický postoj, zjistíme, že jediným správným postojem ke všem živým věcem je postoj respektu. Podstatou biocentrické environmentální etiky je zásada, že bychom měli jednat tak, aby byla zachována hodnota všech živých věcí.⁸⁶

Pro přírodu jsme něčím, co přišlo až postupem vývoje (před námi zde existovaly např. řasy, žraloci, ještěři, savci), měli bychom se tedy jako noví příchozí chovat skromně, což však zatím moc neumíme. Naopak - příroda je naším druhem čím dál více zatěžována, např. v posledním půl století se lidstvo postaralo o uspíšení vyhynutí mnoha rostlinných i živočišných druhů, změnu atmosféry a klimatu nebo také o široké odlesnění. Pokud bychom zastávali názor potřeby rovnoprávnosti, je to důvod pro dobrovolnou skromnost než pro další nároky.⁸⁷ Také je třeba si uvědomit, že i z důvodu, že jsme mezi druhy, které tady existovaly již před námi přišli jako poslední, nemůžeme být konečným cílem. Život na této planetě není na nás závislý, možná by dokonce fungoval lépe bez nás. Naopak my jsme ti, kdo se ocitají v pozici závislých na ostatních formách života, bez nich bychom existovat nemohli.⁸⁸

Taylor poukazuje na tři historické argumenty, aby dokázal, že lidé nejsou lepší než jiné druhy. První z těchto argumentů je založen na esencialistickém pohledu lidské povahy v klasickém řeckém humanismu, druhý argument nalézám ve velkém řetězci bytí v metafyzice tradičního křesťanského monoteismu, třetím argumentem je dualistická teorie filosofie Reného Descarta.

⁸⁶ Mizzoni, J., St. Francis, Paul Taylor and Franciscan Biocentrism, *Environmental ethics*, s. 26, 2004, s. 43.

⁸⁷ Kohák, E., *Zelená svatozář, kapitoly z ekologické etiky*, Praha: Slon 2000, s. 93.

⁸⁸ Taylor, P. W., *Respect for Nature, A Theory of Environmental Ethics*, Princeton University Press, 2011, s. 101-102.

Taylor nachází ve všech těchto argumentech chybu a dospívá tak k logickému závěru, že lidé nejsou lepší než ostatní živé věci.⁸⁹

Podle druhého biocentrického přesvědčení je Země soustava vzájemných závislostí, přičemž představuje život, ne žádnou statickou věc. Modelů, jak tento život Země zkonstruovat, je spousta (mezi nejznámější patří např. Hypotéza Gaia). Ty nám však, i když každý trochu jinak, ukáží, že všechno, co konáme, má své globální souvislosti a ovlivňuje všechno ostatní. Důležité je, abychom pro všechno svoje počínání, při kterém by hrozilo, že zatížíme planetu, měli pádný důvod. Život je totiž brán jako celek a nic proto není lhostejné.⁹⁰ Taylor uznává, že „ ... život každého organismu není potřebný pro integritu celku, ... přesto však, pokud rostlina či zvíře dosahuje svého dobra vlastní cestou, musí zapadnout do ekosystému, jehož je součástí. Je třeba zachovat určité vztahy s jinými organismy a jejich fyzickým prostředím. ... Pokud nebudeme udržovat zdravé ekologické vztahy s jinými formami života a naším fyzickým prostředím, nebudeme schopni přežít.“⁹¹

Požadavek třetího biocentrického přesvědčení je uznání skutečnosti, že každý člen biotického společenství je teleologickým centrem života, které má své dobro, které můžeme považovat za dobro jeho vlastní.⁹² Má hodnotu prostě svým bytím, jednoduše proto, že je. Bytí každé bytosti má svůj smysl, není úkolem žádné bytosti, aby svoje bytí ospravedlňovala, což platí i pro člověka, pokud ovšem udržuje své nároky v mezích trvalé udržitelnosti. Taylor se opírá o Leibnizovo přesvědčení o tom, že základní složku života představuje teleologická jednotka činnosti, neboli podle Leibnize monáda, jejíž podstatou je *entelecheia*⁹³ (to, co má

⁸⁹ Mizzoni, J., St. Francis, Paul Taylor and Franciscan Biocentrism, *Environmental ethics*, č. 26, 2004, s. 47.

⁹⁰ Kohák, E., *Zelená svatozář, kapitoly z ekologické etiky*, Praha: Slon 2000, s. 93.

⁹¹ Taylor, P. W., In Defence of Biocentrism, *Environmental ethics*, č. 5, 1983, s. 238.

⁹² Taylor, P. W., *Respect for Nature, A Theory of Environmental Ethics*, Princeton University Press, 2011, s. 108-109.

⁹³ Kohák, E., *Zelená svatozář, kapitoly z ekologické etiky*, Praha: Slon 2000, s. 93.

svůj cíl samo v sobě⁹⁴) která je chápána jako smysluplná, cílově zaměřená činnost. Tato činnost, do které je třeba se vžít, představuje základní skutečnost.

Předešlá tři biocentrická přesvědčení vyplývají v biocentrický závěr, který tvrdí, že představa lidské nadřazenosti je výrazem lidského rasismu. Odlišnosti mezi jednotlivými druhy jako jsou např. rychlost, citlivost čichu, síla svalů či inteligence nemohou být v žádném případě přijímány jako známky nadřazenosti nebo podřazenosti.⁹⁵ Lidé nemohou tvrdit, že jsou lepší proto, že disponují něčím, co mimolidští tvorové nemají - např. morální prostředky, protože na druhou stranu existují vlastnosti, které oni nemají a ostatní tvorové ano - např. schopnost fotosyntézy. Stejně tak nemůže být přijatý názor, že lidé jsou výše postavení proto, že by jejich schopnosti byly vůči ostatním druhům cennější, např. lidská schopnost porozumět matematice nemůže být stavěna nad schopnost opice vylézt na strom. Pro lidi je samozřejmě užitečnější matematika, z hlediska toho, co je dobré pro opičí život, lezení na strom má větší hodnotu.⁹⁶

Paul Taylor poukázal na to, že etika není jen citová odezva v podobě sentimentality, je to také soustavný postoj k životu a ke světu, jenž vyjadřuje základní rovnoprávnost všeho života, přičemž tato rovnoprávnost akceptuje rozlišnost a spočívá v tom, že každý, bez ohledu na to, k jakému živočišnému druhu přísluší, má nárok na dobro a také na to, aby měl možnost plně prožít svůj život.

Přednostní nárok před životem by měly mít samotné podmínky trvale udržitelného života. Ve středu všeho smyslu a vší hodnoty nejsou jednotlivé životy, ale život jako takový, harmonie všech životů.⁹⁷

⁹⁴ *Filosofický slovník*, Euromedia group, k.s., 2009, s. 87.

⁹⁵ Kohák, E., *Zelená svatozář, kapitoly z ekologické etiky*, Praha: Slon 2000, s. 93-94

⁹⁶ Taylor, P.W., *Respect for Nature, A Theory of Environmental Ethics*, Princeton University Press, 2011, s. 115.

⁹⁷ Kohák, E., *Zelená svatozář, kapitoly z ekologické etiky*, Praha: Slon 2000, s. 93-94.

3.2.4 Práva zvířat a rostlin podle Paula Taylora

Pojem právo charakterizuje Taylor jako legitimní nárok na něco, přičemž k prosazování tohoto nároku je potřeba, aby ho ostatní uznávali, dále jako něco, co je vymahatelné, což znamená, že v případě porušení hrozí určitý postih.⁹⁸

Právo také představuje ochranu a nositel práv musí mít jistotu v nejzákladnějších zájmech a hodnotách, jako jsou např. život nebo svoboda. Systém zákona přiznává práva bytostem, které ani netuší, že nějaká mají, jde např. o děti, duševně nemocné nebo retardované. Tito držitelé práv nejsou schopni dělat si nároky vůči ostatním, musí to za ně udělat ostatní, např. příbuzní. Zákon je od toho, aby stanovil, jak se má společnost k těmto bytostem chovat, aby nebyli omezováni, týráni atd. Tato práva jsou však jiná pro každou společnost.⁹⁹

Zákonná práva vysvětluje Taylor jako produkty lidské konvence, přičemž celé toto pojetí je aplikovatelné také na zvířata a rostliny. Vzhledem k tomu, že jak zvířata, tak rostliny mají své vlastní dobro, které může člověk buď podpořit nebo poškodit, je logické, že oba tyto živočišné druhy mají status nositelů práv. Můžeme tedy hovořit o ochraně jejich dobra zákony, které je opravňují k tomu, aby s nimi bylo ohleduplně zacházeno. Respektování zvířat nebo rostlin je podle Taylora stejné jako respektování člověka. Projevem respektu k těmto mimolidským bytostem jsou např. chráněná území.¹⁰⁰

Taylorovým příkladem respektu ke zvířatům a rostlinám je situace v Americe, kde druhy, které se ocitnou na seznamu ohrožených nesmí být zabiti, poškozovány nebo obtěžovány. Na základě tohoto práva tedy mají

⁹⁸ Taylor, P.W., *Respect for Nature, A Theory of Environmental Ethics*, Princeton University Press, 2011, s. 220.

⁹⁹ Tamtéž, s. 221.

¹⁰⁰ Taylor, P. W., *Respect for Nature, A Theory of Environmental Ethics*, Princeton University Press, 2011, s. 222.

právo na existenci, jejich ochrana je platná a závazná vůči všem americkým občanům. V biotickém celku, který spadá pod tuto ochranu, je zakázáno lovit, rybařit, stražit pasti atd.

Shrnutím tohoto Taylor konstatuje, že práva zvířat a rostlin jsou poskytnuta za určitých okolností a že tedy ano, zvířata mají práva.¹⁰¹ Uvádí zde ale také to, že tato práva by nutně nemohla existovat v případě absence zákonů. Společnost, která tvoří tyto zákony a na základě nich uděluje pro tyto mimolidské druhy práva, splňuje určité morální zásady. Z toho plyne, že zvířata a rostliny sice mají práva, avšak nemají morální práva podle tradiční cesty lidských práv.¹⁰² Taylor však poukazuje na to, že by se morální práva měla rozšířit i do světa zvířat a rostlin, jen by šlo o jiný typ těchto práv. Zdůvodnění svého tvrzení odvolává na duševně nemocné nebo retardované, kteří, ač si to stejně tak jako zvířata či rostliny neuvědomují, těmito právy disponují.¹⁰³

Z toho, že lidé mají morální práva a zvířata ne lze soudit, že lidské nároky jsou vyzdvihovány nad nároky zvířat a rostlin. Toto tvrzení můžeme vyvrátit přezkoumáním přesvědčení a hodnot, které jsme přijali, jakmile jsme zaujali respekt k přírodě založený na biocentrickém pohledu. Klíčovým bodem je odmítnutí ideje převahy lidí nad ostatními životními formami. Podle tohoto přesvědčení není lidská převaha nic jiného než *„iracionální a svévolná nebo nahodilá zaujatost v nadřzování vlastnímu druhu.“*¹⁰⁴

Tento závěr není ovlivněn důvodem, který by naznačoval, že lidé sami jsou plnohodnotnými držiteli práv. Mezi právy nenajdeme zmínku o tom, že by bylo správné dominovat a využívat nelidské bytosti k prospěchu lidí, tato práva ani nezahrnují pohled, který by tvrdil, že

¹⁰¹ Tamtéž, s. 223.

¹⁰² Tamtéž, s. 224.

¹⁰³ Tamtéž, s. 225.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 260.

ostatní živé věci mají menší vlastní hodnotu než držitelé práv lidského druhu. Důvodem pro to, že si lidé přičítají morální práva, je ten, že nejvyšší hodnotu přisuzují své osobnosti, svému lidství. Lidé s touto sebeúctou oslovují společenství a dožadují se zabezpečení podmínek pro jejich existenci.¹⁰⁵

Koncept morálních práv zajišťuje pevný vztah rovnosti mezi všemi držiteli práv, což však nenaznačuje nerovnost mezi těmi, co mají práva a ostatními živými věcmi. Tyto ostatní žijící nelidské věci nemohou žádat, aby byly uznávané za bytosti s vlastní hodnotu prostřednictvím projevení nároku na respekt ve své společnosti. Proto nemohou být bytostmi, kterým budou morální práva připisována, avšak jejich nárok na respekt může být stále zohledňován morálními zmocněnci, kteří, jakmile zvaží vlastní hodnotu nelidských živých věcí, tu samou vlastní hodnotu, kterou sami jako držitelé morálních práv disponují. Stejně tak, jak jsou morální zmocněnci přesvědčeni o tom, že musí respektovat jejich vlastní dobro, věří i tomu, že musí respektovat také dobro zvířat a rostlin, kteří, vzhledem k tomu, že mají morální práva, si zaslouží stejné zacházení a ohledy jako lidé.¹⁰⁶

Zaujmout postoj úcty k přírodě znamená zvažít a zohlednit morálně irelevantní fakt, že volně žijící zvířata a rostliny na rozdíl od lidí nemají morální práva.

Vlastněním statusu držitele morálních práv získáme veřejné pochopení a přijetí morální komunitou nedotknutelnosti nebo posvátnosti naší osobnosti. Máme ten samý nárok na naši existenci jako další osoby, jako kdokoli jiný v komunitě. Fakt, že lidé ostatní bytosti něčím převyšují svými intelektuálními schopnostmi, neznamená, že by nad nimi měli

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 261.

¹⁰⁶ Taylor, P. W., *Respect for Nature, A Theory of Environmental Ethics*, Princeton University Press, 2011, s. 261.

dominovat. Naopak by tyto vyšší schopnosti druhu měly vést k větší odpovědnosti vůči druhům ostatním.¹⁰⁷

Význam spojený s našimi právy je proto význam spojený s naším členstvím v morální komunitě. To nenaznačuje, že naše osobnost nás obdařila větší vlastní hodnotou než ty, kteří do naší komunity nepatří. Vzhledem k tomu, že všechny živé věci mají své vlastní dobro, jehož realizace je základním cílem jejich života (i když z jejich strany není o tento cíl vědomě usilováno), jejich příležitost snažit se o uskutečňování tohoto svého dobra je pro ně naprosto stejně důležitá jako je pro nás důležitá příležitost realizovat naše autonomně vybrané hodnoty.¹⁰⁸

Někdy nastávají morální dilemata, kdy jsou lidská práva a hodnoty v rozporu s dobrem mimolidských organismů. Proto Taylor navrhuje soubor prioritních principů, které zasahují jak do oblasti environmentální, tak do oblasti lidské etiky. Jejich podmínkou je spravedlnost pro všechny strany.

První touto zásadou je **princip sebeobrany**, který uvádí, že je přípustné, aby se morální bytosti ochránily před nebezpečím nebo poškozením ze strany škodlivých organismů jejich zničením - tedy pokud v dané situaci neexistuje způsob, jak se vyhnout nebezpečí. *„Pokud někdo někoho zabije v sebeobraně, nevyplývá z toho, že by agresor měl menší hodnotu než obránce. Je pravda, že agresor může být morálně horší člověk (což znamená, že má menší morální zásluhy), ale není to pravidlem. Může být duševně nemocný, tedy morálně nevinný.“*¹⁰⁹

Za druhé je to **zásada proporcionality**, kdy vyšší váha zajišťuje základní výhody u jakéhokoli druhu.

¹⁰⁷ Binka, B., Šmajš, J., Timko, M., *Tři studie z environmentální filosofie*, Masarykova univerzita, Brno, 2011, s. 20.

Třetí zásadou je **princip minimalizace špatného** znamená, že když už lidé musí narušit zájmy ostatních bytostí, měli by to provést tak, aby svým počínáním způsobili co nejnižší škody.

Čtvrtou zásadou je **princip distributivní spravedlnosti**, která vyžaduje, aby, když jsou zájmy obou stran základní a existuje v nich zdroj dobra, každá straně musí být přiděleno stejně.

Poslední zásadu tvoří **princip restitutivní spravedlnosti**, podle níž je požadována určitá náhrada či kompenzace. Obecné pravidlo zachování divoké přírody je otázkou spravedlnosti volně žijících živočichů a rostlin.¹¹⁰

Ve světě se odehrává soustavná konkurence nároků. My jako lidé bychom měli neustále hledat priority, které jsou zásadní pro řešení konfliktů mezi lidskými a nelidskými bytostmi, které nepřevádějí vyšší vlastní hodnotu lidem, ale považují všechny zúčastněné strany za hodny stejné hodnoty.

Zásady tohoto řešení musí být v souladu se základním požadavkem druhové nestrannosti. Až teprve pak může existovat spravedlnost v řešení těchto konfliktů.¹¹¹

3.2.5 Harmonie mezi lidskou civilizací a přírodou

Prioritní principy nejsou netvoří logicky ucelený systém, který by říkal, co dělat pokaždé, když vznikne konflikt mezi povinnostmi lidské etiky a etiky environmentální. Vždy budou existovat případy, kdy nebude možné rozhodnout, zda udělat správnou věc. Na otázku, zda máme v takovýchto případech provádět nahodilá rozhodnutí, Taylor odpovídá, že

¹⁰⁸ Taylor, P. W., *Respect for Nature, A Theory of Environmental Ethics*, Princeton University Press, 2011, s. 262.

¹⁰⁹ Taylor, P. W., In Defence of Biocentrism, *Environmental ethics*, č. 5, 1983, s. 241-242.

¹¹⁰ Taylor, P. W., *Respect for Nature, A Theory of Environmental Ethics*, Princeton University Press, 2011, s. 264-304.

¹¹¹ Tamtéž, s. 262.

je možné se libovůli vyhnout, a to přihlédnutím k naší představě o tom, jaký světový řád je ideální podle normativních principů, jež jsme přijali. Ideál je Taylorem charakterizován jako „nejlepší možný svět ... světový řád na naší planetě, kde je lidská civilizace v harmonii s přírodou.“¹¹² Tuto harmonii Taylor vysvětluje jako rovnováhu mezi lidskými hodnotami a blahobytu zvířat a rostlin v přírodních ekosystémech. Je to stav na Zemi, kdy lidé mohou vykonávat své zájmy a kulturní způsob života, během čehož je ve stejné době biotickým společenstvům v nejrůznějších přírodních ekosystémech umožněno nerušeně vykonávat svoji existenci.¹¹³ Ideálními morálními postavami jsou podle Taylora takové osoby, které učinily morální posun od antropocentrismu k biocentrismu. Tito jedinci figurují jako naše vzory, pokud jsme odrazováni od našich schopností jednat v souladu s našimi principy.¹¹⁴

3.3 Srovnání Schweitzerova a Taylora biocentrického konceptu

I přesto, že oba autoři vycházejí ze stejného přesvědčení ve vztahu k přírodě, každý toto přesvědčení formuloval jinak. Představa etického vztahu k přírodě Alberta Schweitzera je založena na jistotě vlastního prožitku, je tedy spíše intuitivní, zatímco Paul Taylor napadá intuitivní soudy jako něco, co může snadno mást.¹¹⁵

Dalším rozdílem v konceptech obou autorů je fakt, že zatímco Schweitzer tvrdí, že všechny organismy mají vůli k životu, Taylor tvrdí, že součástí univerzálního morálního nároku na člověka je i úcta k přírodě a v tomto má příroda nebo její součást svoji hodnotu. Schweitzer zde

¹¹² Taylor, P. W., *Respect for Nature, A Theory of Environmental Ethics*, Princeton University Press, 2011, s. 308.

¹¹³ Tamtéž, s. 309.

¹¹⁴ Mizzoni, J., St. Francis, Paul Taylor and Franciscan Biocentrism, *Environmental ethics*, s. 26, 2004, s.

56.

¹¹⁵ Skýbová, M., *Etika a příroda, proč brát morální ohledy na přírodu?*, Pavel Mervart, 2011, s. 103.

vychází z empiricky ověřitelné teze o všeobecné vůli k životu, zatímco Taylor zaujímá čistě etické stanovisko.¹¹⁶

Dále se Schweitzer domnívá, že všechny organismy mají hodnotu samy o sobě, protože mají vůli k životu, Taylor zase, že hodnota organismů, kteří tvoří přírodu, je důsledkem jejich vlastního dobra.

Vazby mezi pojmem hodnota o sobě a oblast morální také vysvětlovali trochu odlišně. Schweitzerovým východiskem je představa, že všechny organismy spadají do morální oblasti, protože mají hodnotu o sobě¹¹⁷, Taylor považuje hodnotu o sobě jako určující východisko pro to, jaké chování vůči organismům můžeme považovat za morální, pokud onou hodnotou disponují.¹¹⁸

Zatímco Schweitzer předpokládá, že jelikož všechny organismy spadají do oblasti morální, naše chování k nim by mělo tedy být dobré, čímž prakticky vylučuje čistý život člověka, protože není možné, aby člověk nikdy ničemu neublížil.¹¹⁹ Taylor v tomto tématu poukazuje i na možnost, že dobro každého organismu může být narušeno nositeli mravního vědomí a k ospravedlnění tohoto jednání zkonstruoval soubor určující prioritní principy.

Schweitzer také tvrdí, že jelikož všechny organismy chtějí žít a mají hodnotu samy o sobě, znamená „dobré“ zachovávat jejich život. Taylor tuto myšlenku formuluje tak, že všichni jsou morálně zavázáni k tomu, aby organismům pomáhali v dosahování jejich dobrého.

¹¹⁶ Binka, B., Šmajš, J., Timko, M., *Tři studie z environmentální filosofie*, Masarykova univerzita, Brno, 2011, s. 25.

¹¹⁷ Schweitzer, A., *Nauka úcty k životu*, Praha: Dharma Gaia, 1993. s. 25.

¹¹⁸ Binka, B., Šmajš, J., Timko, M., *Tři studie z environmentální filosofie*, Masarykova univerzita, Brno, 2011, s. 25.

¹¹⁹ Skýbová, M., *Etika a příroda, proč brát morální ohledy na přírodu?*, Pavel Mervart, 2011, s. 101.

Podle Schweitzera je dobré život zachovávat, podle Taylora je dobré to, co je dobré pro druh ve smyslu zachování života, prospěchu organismu a umožnění prožití života naplno.¹²⁰

¹²⁰ Binka, B., Šmajs, J., Timko, M., *Tři studie z environmentální filosofie*, Masarykova univerzita, Brno, 2011, s. 24.

4 ZÁVĚR

Ekologická etika vysvětluje, příroda nepředstavuje pouhou kulisu našich životů, která zajišťuje potřebné suroviny pro uspokojování našich potřeb. Podle této etiky je třeba brát ohledy na přírodu jako takovou, i když toto tvrzení se formuluje jinak u každého z postojů ekologické etiky. Antropocentrická etika nalézá důvod, proč by lidé měli omezovat své nároky na přírodu a tím ji ochraňovat, v tom, že tato povinnost ochrany představuje jednu z nejvyšších hodnot člověka, teocentrická etika prohlašuje za nejvyšší hodnotu posvátnost přírody a úkolem člověka proto, že není středem veškerého dění, je zajistit své žití tak, aby splývalo s rytmem a řádem přírody, podle ekocentrického postoje je nutné, aby byla zajištěna rovnováha na Zemi, a to i za podmínky, že některé organismy musí zemřít. Biocentrismus představuje úctu k životu jako takovému. Z postoje Paula Taylora vyplývá přesvědčení o nutnosti osvobodit se od intuitivních soudů, které nás mohou zavést na nesprávnou cestu. Pro přijetí jakékoli etiky je nezbytné, aby předkládané důvody byly racionální, univerzální a platily pro každou rozumovou bytost. Taylor zastává názor, že je třeba si uvědomit, že nemáme závazky jen vůči lidem, ale také vůči jiným bytostem, což dokazuje prostřednictvím jejich vlastní hodnoty, kterou se snaží prosadit za pomoci konceptu dobra. Důležitým poznatkem je existence dobra každé živé bytosti bez ohledu na to, k jakému druhu přísluší.

Člověku jsou podle Taylora připisována stejná práva jako ostatním druhům, z čehož vyplývá, že i přesto, že se lidé liší od ostatních druhů svými schopnostmi, inteligencí a odpovědností, nejsou ostatním druhům nadřazení. Vzhledem k tomu, že lidský druh se na planetě objevil jako poslední, měl by vzít na vědomí, že život dříve fungoval i bez něj. Ostatní formy života tedy nejsou na člověku závislé, naopak člověk by nemohl existovat bez nich. K jakémukoli rozhodnutí, které by vedlo k poškození

planety, bychom měli mít opodstatnění, jelikož planeta Země představuje závislostí provázaný celek.

Každý člen biotického společenství je považován za teleologické centrum života, nemusí proto ospravedlňovat své bytí, má hodnotu pouze tím, že je, proto představa lidské nadřazenosti je projevem lidského rasismu.

Taylor spatřuje podmínku přijetí postoje úcty k přírodě ve zvážení a zohlednění morálně irelevantního faktu, že volně žijící zvířata a rostliny na rozdíl od lidí nedisponují morálními právy. Intelektuální schopnosti, které lidé vlastní, by neměly směřovat k dominanci, ale naopak k vyšší odpovědnosti vůči ostatním druhům.

5 SEZNAM LITERATURY

Binka, B., Šmajš, J., Timko, M., *Tři studie z environmentální filosofie*, Masarykova univerzita, Brno, 2011.

Bittner, M., *Úvod do environmentalistiky*, Brno, 2010.

Coreth, E., Schöndorf, H., *Filosofie 17. a 18. století*, Olomouc, 2002.

Filosofický slovník, Euromedia Group, k.s., 2009.

Kohák, E., *Zelená svatozář, kapitoly z ekologické etiky*, Praha: Slon, 2000.

Kohák, E., *Zelená svatozář, kapitoly z ekologické etiky*, Praha: Slon, 1998.

Kohák, E., Kolářský, R., Michal, I., *Závod s časem, texty z morální ekologie*, Ministerstvo životního prostředí, 1996.

Kolářský, R., *Filosofický význam současné ekologické krize*, Filosofia, nakladatelství Filosofického ústavu AV ČR, v.v.i., 2001.

Leopold, A., *Obrázky z chatrče a rozmanité poznámky*, Pulčík: Abies, 2000.

Mizzoni, J., St. Francis, Paul Taylor and Franciscan Biocentrism, *Environmental ethics*, č. 26, 2004.

Schweitzer, A., *Albert Schweitzer: Zastánce kritického myšlení a úcty k životu*, Praha: Vyšehrad, 1989.

Schweitzer, A., *Nauka úcty k životu*, Praha: Drahma Gaia, 1993.

Skýbová, M., *Etika a příroda, proč brát morální ohledy na přírodu?*, Pavel Mervart, 2011.

Šmajš, J., Binka, B., Rolný, I., *Etika, ekonomika, příroda*, Grada Publishing, a.s., 2012.

Taylor, P., W., In Defence of Biocentrism, *Environmental ethics*, č. 5, 1983.

Taylor, P. W., *Respect for nature, A Theory of Environmental Ethics*, Princeton University Press, 2011.

6 RESUMÉ

Environmental ethics, which was established as a reaction to the fact of environmental crisis, is presented in this bachelor thesis. There are described four main overlooks of environmental ethics, their concepts and persons by which these concepts are represented. Special attention is focused to Paul Taylor and his conception of biocentrism.